

оскільки діяльність останніх відіграє важливу роль у процесі реалізації цими особами своїх прав. Зазначеному праву кореспондує обов'язок суб'єктів управління неухильно виконувати законні вимоги громадян та юридичних осіб.

Отже, остання форма вияву імперативного методу інформаційного права свідчить про якісно новий зміст відносин між державною і особою, який характеризується, по-перше, наявністю рівних прав щодо вимагання належної поведінки з обох сторін і, по-друге, реальних можливостей громадян щодо юридичного захисту своїх прав у разі їх порушення.

У більшості випадків відносини, що становлять предмет інформаційного права, вимагають регламентації за допомогою засобів імперативного методу, оскільки виникають такі відносини, як правило, у зв'язку зі здійсненням державного управління. Однак поряд із засобами імперативного методу в адміністративному праві можуть застосовуватися й засоби диспозитивного методу регулювання. Нагадаємо, що диспозитивний метод побудований на координації цілей та інтересів учасників суспільних відносин, їх рівності. Тому найчастіше засоби останнього використовуються півапроджд час регламентації так званих горизонтальних інформаційно-правових відносин, що виникають між представниками влади й спрямовані на координацію їх зусиль для досягнення спільних результатів інформаційної діяльності. Так, наприклад, ст. 35 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 р. передбачено, що для здійснення спільних програм

місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування можуть укладати договори, створювати спільні органи й організації. Наведене законодавче положення фіксує право органів, уповноважених на здійснення управлінських функцій і не підпорядкованих один одному, самостійно й добровільно з метою досягнення взаємовигідних результатів укладати певні угоди, створювати спільні органи та організації.

Підсумовуючи викладене можна стверджувати, що **під методом інформаційного права слід розуміти сукупність зафіксованих у нормах цієї галузі прийомів (засобів) впливу на суспільні відносини, що складають її предмет, застосування яких дозволяє створити належні умови для реалізації і захисту прав громадян, в інформаційній сфері нормального функціонування інформаційного суспільства.**

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранов О. А. Інформаційне право України: стан, проблеми, перспективи : підручник / О. А. Баранов. – К. : Софт Прес, 2005. – 316 с.
2. Бачило И. Л. Информационное право. Роль и место в системе права Российской Федерации / И. Л. Бачило // Государство и право. – 2001. – № 2. – С. 14.
3. Венгеров А. Б. Право и информационное обеспечение АСУ / А. Б. Венгеров // Советское государство и право. – 1972. – № 8. – С. 121.
4. Демкова М. С. Електронне урядування – шлях до ефективності та прозорості державного управління / М. С. Демкова // Інформаційне суспільство. Шлях України // Бібліотека інформаційного суспільства. – К. : Відродження та ПРООН, 2004. – С. 135–142.

УДК 342.95:351.95

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Кім К. В.,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Анотація: У статті охарактеризовано явище корупції, його вплив на систему державного управління; досліджено конфлікт інтересів на державній службі як різновид посадових зловживань.

Ключові слова: державна служба, державне управління, державна політика, конфлікт інтересів, корупція.

Аннотация: В статье охарактеризовано явление коррупции, ее влияние на систему государственного управления; исследован конфликт интересов на государственной службе как разновидность должностных злоупотреблений.

Ключевые слова: государственная служба, государственное управление, государственная политика, конфликт интересов, коррупция.

Annotation: This article describes the phenomenon of corruption, its impact on the system of government; investigated a conflict of interest in public service as a kind of malfeasance.

Key words: public service, public administration, public policy, conflict of interest and corruption.

Становлення незалежної України пов'язано з розвитком багатьох інститутів українського суспільства, одним з яких є інститут державної служби. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державну службу» від 17.11.2011 року [1] під нею необхідно розуміти професійну діяльність осіб, які обіймають посади в державних органах та їх апараті

щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів.

Державна служба є особливим суспільним інститутом, що наділений функціями з підготовки та реалізації суспільно значимих рішень, через реалізацію яких здійснюється державна політика. Одним із головних принципів державної служби є реалізація і захист прав та свобод людини і громадянина. Відсутність реалізації цього принципу

породжує корупцію в системі державної служби і, навпаки, корупція в системі державної служби заважає реалізації цього принципу.

Одним із важливих аспектів сучасної державної правової політики в Україні є реформування системи запобігання і протидії корупції. Досягнення успіху в цьому процесі є передумовою для формування у суспільства довіри до влади, зростання економічного потенціалу держави, покращення добробуту громадян України.

Корупція визнана явищем, яке належить до числа найбільш небезпечних соціальних явищ, що призводять до послаблення інститутів публічної влади. Корупція у сфері держслужби дезорганізує суспільство, викликає відчуження особистості від держави, втрату надій людей на чесну і відповідальну державну владу. Корупція руйнує всю систему державного управління, породжує негативне ставлення до державних службовців і, як наслідок, сприяє падінню престижу державної служби у населення нашої країни і на міжнародній арені. Усі ці та інші негативні чинники створюють загрозу національній безпеці.

Корупція в органах державної влади становить соціальну загрозу тим, що вона безпосередньо або опосередковано впливає на суспільні цінності, мораль і державні устої, підриваючи віру у справедливість прийнятих державою рішень. Небезпека корупції полягає, насамперед, у тому, що за прийнятими рішеннями чиновників стоїть практична діяльність, яка не завжди може мати для суспільства і держави позитивний характер. Корупція знижує ефективність промислової політики і спонукає приватний бізнес діяти у тіньовому секторі, порушуючи податкове, адміністративне і кримінальне законодавство. Водночас чинником розвитку корупції є складна система державного управління, де хабарі часом є дієвим засобом прийняття рішень. [2, с. 521]

У сучасній науковій літературі існує чимало визначень корупції. Її розглядають у правовому, політичному та соціальному аспекті. На думку А.В. Куракіна, корупцію у системі державної служби можна визначити як протиправне прийняття державним службовцем особисто або через посередників майнових благ, здійснення державним службовцем посадових зловживань з використанням свого статусу, а також підкуп державного службовця фізичними або юридичними особами.

Професор Н. В. Кузнецова пропонує розглядати корупцію не лише як правове, а й як соціальне, економічне та моральне явище, яке завдає шкоди нормальному функціонуванню моральних та правових відносин у суспільстві та державі. Такий підхід вважають найбільш вдалим, оскільки корупцію не можна розглядати лише у правовому аспекті, адже ігноруючи інші сторони корупції, які характеризують її як соціальне, політичне, економічне явище, неможливо повністю визначити природу походження терміна «корупція» [3, с. 32].

На думку багатьох науковців корупція повинна розглядатися як сукупність споріднених діянь, що включають у себе низку посадових зловживань.

У процесі виконання державними службовцями своїх посадових обов'язків можуть виникати ситуації, які в узагальненому вигляді отримали назву

«конфлікт інтересів», коли особиста зацікавленість державних службовців впливає або може вплинути на виконання ними своїх посадових обов'язків.

Найчастіше конфлікти інтересів виникають у таких сферах діяльності публічних службовців як:

1) розподіл фінансових чи матеріальних ресурсів (об'єктів права державної або комунальної власності), їх використання або розпорядження ними в інший спосіб;

2) надання чи отримання документів дозвільного характеру (дозволів, ліцензій, сертифікатів, погоджень тощо), реєстрація, надання інших адміністративних послуг;

3) кадрові рішення, внесення подання та прийняття рішень про нагородження державними нагородами та присвоєння почесних звань;

4) проведення аукціонів, конкурсних або тендерних процедур;

5) направлення на навчання або у закордонні відрядження за рахунок коштів державного або місцевого бюджетів чи офіційної фінансової допомоги від іноземних держав чи міжнародних організацій;

6) реалізація контрольних або наглядових повноважень, а також здійснення оперативно-розшукової діяльності;

7) здійснення проваджень щодо притягнення фізичних чи юридичних осіб до юридичної відповідальності та вирішення спорів;

8) регуляторна діяльність.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 року [4] конфлікт інтересів – це суперечність між особистими майновими, немайновими інтересами особи чи близьких їй осіб та її службовими повноваженнями, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи невчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень.

Конфліктом інтересів повинна вважатися ситуація, пов'язана з впливом особистої зацікавленості державного службовця на належне виконання їм не тільки посадових, а й загальних службових обов'язків.

Державний службовець, володіючи спеціальним правовим статусом, є одночасно виразником публічних інтересів держави, а також носієм своїх приватних інтересів. У процесі виконання державними службовцями своїх посадових обов'язків можуть виникати ситуації, які в узагальненому вигляді отримали назву «конфлікт інтересів», коли особиста зацікавленість державних службовців впливає або може вплинути на виконання ними своїх посадових обов'язків.

Одним з найважливіших утворень, які використовує законодавець у визначенні «конфлікт інтересів», є поняття «особистої зацікавленості» (особистого інтересу) державного службовця.

Особистими інтересами Закон України «Про правила етичної поведінки» від 17.05.2012 року [5] називає будь-які інтереси особи, зумовлені родинними, дружніми чи іншими позаслужбовими відносинами з іншими особами, у тому числі особисті майнові та немайнові інтереси, а також ті, що виникають у зв'язку з діяльністю особи, не

пов'язаною з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, у громадських, релігійних чи інших організаціях.

Слід також ураховувати, що особиста зацікавленість державного службовця може виникати і у тих випадках, коли вигоду отримують або можуть отримати інші особи, наприклад, друзі державного службовця, його родичі.

Конфлікт інтересів може виникнути лише під час виконання державним службовцем посадових обов'язків, визначених йому в межах компетенції того державного органу, в якому він здійснює свою діяльність. При конфлікті інтересів страждають інтереси служби, а саме, виникає протиріччя між належним виконанням державним службовцем покладених на нього посадових (службових) обов'язків і особистими інтересами (корисливими цілями).

Конфлікти у системі державної служби, хоч вони і мають спільну соціальну природу з конфліктами в інших різновидах діяльності, містять у собі специфічні особливості, пов'язані з характером соціально-трудових відносин у галузі державного управління. Конфлікти в органах державної влади мають не лише внутрішньоорганізаційні наслідки, але й впливають у широкому розумінні на стан соціального середовища суспільства в цілому. У процесі проходження державної служби, службовець стикається з різними конфліктними ситуаціями. Одні з них зумовлені загальними протиріччями суспільного розвитку, інші – закономірностями функціонування організаційних структур, треті – особливостями змісту діяльності державних службовців [6, с. 124 треті–125].

Поняття «корупція» і «конфлікт інтересів» об'єднані загальним наслідком, пов'язаним із заподіянням шкоди правам і законним інтересам громадян, суспільству і державі. Терміни «корупція», «конфлікт інтересів», «особиста зацікавленість» об'єднані загальним методом досягнення угоди, пов'язаним із незаконним використанням особою свого посадового становища або впливом на їх належне виконання. Крім того, зазначені діфініції об'єднані загальним результатом, одержаним при зловживанні службовим становищем у вигляді грошей, цінностей, іншого майна або послуг майнового характеру, інших майнових прав для себе або для третіх осіб, або незаконного надання такої вигоди зазначеною особі іншим особам [7].

Однак існує різниця між поняттями «корупція» і «конфлікт інтересів». Конфлікт інтересів може існувати за відсутності корупції і навпаки. Наприклад, державний службовець, зайнятий у процесі прийняття рішення, в якому у нього є особиста зацікавленість, може діяти у межах закону, і відповідно ніякої корупції немає. Інший державний службовець може взяти хабар (корупція) за прийняття рішення, яке він і так би прийняв у будь-якому випадку без будь-якого конфлікту інтересів, пов'язаного з його діями.

Конфлікт інтересів не завжди призводить до корупції. Його можна запобігти на початковій стадії. Відповідно до ст. 16-1 Закону України «Про державну службу» [1], у випадку виникнення конфлікту інтересів під час виконання службових

повноважень державний службовець зобов'язаний негайно доповісти про це своєму безпосередньому керівникові. Безпосередній керівник державного службовця зобов'язаний ужити всіх необхідних заходів, спрямованих на запобігання конфлікту інтересів, шляхом доручення виконання відповідного службового завдання іншому державному службовцю, особистого виконання службового завдання чи в інший спосіб, передбачений законодавством.

Згідно з наказом Головного управління Державної служби України від 4 серпня 2010 року № 214 «Про затвердження Загальних правил поведінки державного службовця» [8] обставини, що можуть призвести до виникнення конфлікту інтересів, повинні бути усунуті до того, як державний службовець буде призначений на посаду.

У випадку, коли обставини, що можуть призвести до виникнення конфлікту інтересів, склалися після призначення на посаду, державний службовець повинен невідкладно повідомити в письмовій формі про це свого безпосереднього керівника та терміново вжити заходів щодо усунення таких обставин. Державному службовцю рекомендується позбутися приватного інтересу, з приводу якого може виникнути конфлікт інтересів, шляхом відчуження корпоративних прав, майна або майнових прав, передачі їх у довірче управління або в будь-який інший спосіб.

Ситуація конфлікту інтересів державного службовця при не своєчасному виявленні та фактичній безкарності здатна перерости в корупцію у всіх її проявах.

На думку Т.В. Мілушевої, конфлікт інтересів у системі державної служби за своєю природою і змістом є більшою мірою моральною колізією державних інтересів та особистих інтересів особи, що заміщає відповідну посаду. На практиці дуже часто виникає вельми спокуслива для державного службовця ситуація, в якій його особисті та громадські інтереси перетинаються. Більше того, реалізація публічного інтересу «на свою користь», за своїм розсудом вимальовує для чиновника чималу матеріальну, політичну чи іншу вигоду [9, с. 7].

Д.І. Дедов, розглядаючи поняття «конфлікт інтересів», пов'язує його виникнення з відсутністю у людини свободи вибору і стверджує, що «навіть формально незалежні особи, якими ми всі є, в окремих випадках змушені встати перед вибором, і найчастіше цей вибір виявляється не на користь тих інтересів, які потребують правового захисту (публічних інтересів)» [10, с. 87].

М.Р. Гілязева вважає, що конфлікт інтересів є соціальним явищем, що характеризується сукупністю суб'єктивних і об'єктивних чинників, які в сумі можуть привести до виникнення інциденту. Ситуація з конфліктом інтересів – це інцидент, при якому взаємодію чиновника і пов'язаних з ним осіб визначають як асоціальну дію (бездіяльність) чиновника. Соціальні дії чиновника або / і громадянина з порушенням правових норм, закріплених у законодавстві, є підставою для визнання суспільно – небезпечного діяння як злочинного із залученням винних суб'єктів до відповідальності [11, с. 32].

На думку А.В. Соловйова, «специфічна ситуація», яку законодавець кваліфікує як «конфлікт інтересів», є дійсним або уявним порушення державним службовцем «внутрішньоорганізаційних» правил поведінки. Крім того, ця ситуація виникає у результаті антисоціального характеру навмисної або ненавмисної поведінки державного службовця. Сама ж поведінка індивідуума, що лежить в основі конфлікту, визначеного законодавцем як «конфлікт інтересів», входить до визначення соціального феномена, названого «корупцією» [12, с. 12].

І. Свириденко вважає, що «корупція – негативний для суспільства результат конфлікту інтересів особи, наділеної посадовими (владними) повноваженнями. Конфлікт інтересів проявляється частіше, а, отже, схильність до корупції вища у людей з високим рівнем егоцентричної мотивації, які прагнуть до власної зручності, особистої вигоди, престижу. Такі люди сприймають себе як самоцінність, а ставлення до інших у них виключно споживацьке, як до засобу досягнення своїх цілей» [13].

Конфлікт інтересів і цінностей, що існує в українському суспільстві сьогодні, закономірно відображається у свідомості і поведінці державних службовців. Таким чином, проблема вирішення конфлікту інтересів у системі державної служби, так само, як і проблема протидії й боротьби з корупцією, потребує новітньої нормативно-правової бази, утворення відповідних державних структур та системних і узгоджених дій усіх секторів суспільства [14].

Підводячи підсумки сказаного вище, можна відзначити, що конфлікт інтересів і механізм його подолання на державній службі вимагає подальшої розробки і вивчення. Неприйняття необхідних заходів з вирішення конфлікту інтересів сприяє вчиненню корупційних правопорушень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Державну службу: Закон України від 17.11.2011 року № 4050-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 4. – 23 січня. – С. 9.
2. Основы государственной службы и кадровой политики: учебник для студентов / В.В. Черепанов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2014. – 679 с.
3. Кузнецова Н. В. Коррупция в системе уголовных преступлений. «Круглый стол» // Вестник Московского университета. – 1993. – №1. – С. 32.
4. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 07.04.2011 року № 3206-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 44. – С. 9–29.
5. Про правила етичної поведінки: Закон України від 17.05.2012 року № 4722-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 45. – 22 червня. – С. 82.
6. Васильев В.П. Государственное управление: учебное пособие / В.П. Васильев, Н.Г. Деханова, Ю.А. Холоденко. – М.: Дело и Сервис, 2009. – 320 с.
7. Костюк О.Н. Правовые средства разрешения конфликта интересов на государственной службе в Министерстве обороны Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук. М., 2012.
8. Милушева Т.В. Конфликт интересов как фактор ограничения публичной власти: теоретико-правовой аспект // Вестник Поволжской академии государственной службы. – 2009. – № 1. – С. 4–11.
9. Наказ Головного управління Державної служби України «Про затвердження Загальних правил поведінки державного службовця» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1089-10/>
10. Дедов Д.И. Юридический метод: научное эссе. М.: «Волтерс Клувер», 2008. – 160 с.
11. Гиляева М.Р. Структура и сущность конфликта интересов на государственной гражданской (муниципальной) службе // Глобальный научный потенциал. – 2013. – № 8 (29). – С. 31–33.
12. Соловьев А.В. Конфликты на государственной службе: типология и управление. – М.: Изд-во «Альфа-Пресс», 2008. – 296 с.
13. Свириденко И. Психология коррупции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://innans.livejournal.com/15840.htm>.
14. Лопушинський І.П. Конфлікт інтересів на державній службі: проблеми законодавчого врегулювання в Україні [Електронний ресурс] / І.П. Лопушинський // Наукові праці. Державне управління. Політологія. – 2010. – Том 130. – Вип. 117. – С. 11–18. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukrprac/govermgmt/2010/130-117-2.pdf>